

Петренко В. П.,

*доктор економічних наук,
професор кафедри публічного управління і адміністрування
Івано-Франківського національного технічного університету
нафти і газу
м. Івано-Франківськ, Україна*

Марич В. Ф.,

*аспірант кафедри публічного управління і адміністрування
Івано-Франківського національного технічного університету
нафти і газу
м. Івано-Франківськ, Україна*

НООСФЕРА В. І. ВЕРНАДСЬКОГО І УМОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В ЛЮДСЬКИХ СПІЛЬНОТАХ «ДИКТАТУРИ РОЗУМУ»

Запропоноване 100 років тому французьким математиком і філософом Е. Леруа (*Édouard Louis Emmanuel Julien Le Roy*) разом з палеонтологом Т. де Шарденом (*Pierre Teilhard de Chardin*) поняття «ноосфера» було розвинуто до рівня сучасної наукової концепції В. І. Вернадським, який наголосив на тому, що саме діяльність розуму повинна стати ключовим чинником розвитку системи «людина – суспільство – природа». Висновок вченого про те, що «Могутність людства пов'язана не з матерією, а з мозком, з розумом і спрямованою цим розумом розумовою працею», а людина з її інтелектом «... може і повинна своєю працею і розумом перебудовувати область свого життя, перебудовувати докорінно порівняно з тим, що було раніше» [1, с. 179] слід вважати фундаментом сучасної науки належного врядування і управління сталим розвитком людства.

Хоча згідно джерела [2] В. Вернадський «... не раз заявляв, що рано чи пізно людство прийде до того, що при владі будуть стояти не найсильніші, а найрозумніші», умови для реалізації його передбачення щодо формування цивілізацією «диктатури Розуму» і розвитку системи «природа – суспільство» виключно на основі домінування розуму людини ще не склалися.

Оскільки саме інтелект людини виступає джерелом і носієм її переконань, цінностей та цілей існування і діяльності, то сучасний стан взаємовідносин між людськими спільнотами держав визначається станом інтелекту їх керівних еліт і посполитого населення. При цьому, ідеологічні переконання, життєві цінності і культурні виміри людських

ресурсів, які описуються моделями східної (X-матриця з ідеологемами комунітарності, централізованого управління, редистрибуційної економіки) і західної (Y-матриця з ідеологемами індивідуальності, федералізації управління, ринкової економіки) інституціональних матриць [3] або їх комплементарними варіантами [4], залишаються альтернативними.

Проте, запропонована в роботі [5] модель інституціональної мегаматриці інтерпретує сучасні країни не за приналежністю їх людських ресурсів виключно до ідеологічних альтернатив, а за можливістю формування та існування т. зв. змішаних укладів з різними варіантами домінуючих і комплементарних форм політико-управлінсько-економічних взаємин. Тоді, в просторі мегаматриці будь-яка сучасна державна спільнота інтерпретується моделлю множин людей, якими сповідуються фундаментальні ідеологеми т. зв. «східної» чи «західної» матриць, або їх комплементарних варіантів.

При цьому, приналежність державної і суверенної спільноти людей до тієї чи іншої моделі взаємин визначається діючими інтелектуальними домінантами, способом мислення і ментальності, переконань, досвіду, освіти та життєвих цінностей людських ресурсів, які доцільно інтерпретувати т. зв. соціальним інтелектом, під яким розуміється «... – відносно стійка форма спільної розумової діяльності (здатності) людей, що виявляється в їх загальній творчості, виробленні і реалізації рішень, розумінні ними самих себе, інших людей і спільнот, навколишнього світу» [6]. Отже, саме соціальним, «інтегральним» [7] або ще «колективним» [8] інтелектом формується психологічно-ментальний фундамент взаємовідносин як між групами і спільнотами людей як в окремих державах, так і між множинами людей однієї державної спільноти з множинами інших державних спільнот.

В результаті, взаємостосунки між людьми всіх можливих множин формуватимуться або на основі взаєморозуміння, співпраці і гармонізації (члени множин сповідують однакові ідеологеми), або конфронтації заперечення, протистояння і дисгармонічності (члени множин сповідують альтернативні ідеологеми), або формування прийнятних для більшості в цих множинах змішаних варіантів.

Очевидно, що раціональне, результативне і ефективне співіснування самих різних людей і людських спільнот визначається соціальним, інтегральним, колективним інтелектом, а мислення будь-якої наділеної інтелектом особистості чи їх груп є процесом використання ресурсу множини N елементарних носіїв ординарного, неординарного чи елітного інтелекту, розділеного за ідеологічними, політичними, професійними, економічними і т. п. стразами та інтересами. Припустивши, однак, що всі N носіїв є розумними людьми, слід

задатися питанням чому їх інтелектом досить часто генеруються нераціональні, неправильні, невірні, шкідливі, злочинні і т. п. інтелектуальні продукти-рішення, які шкодять чи загрожують навіть існуванню їх авторів.

Відповідь на це питання дає відома модель «Квадрант К. Чіполла» [9], яка диференціює людей за орієнтованістю їх інтелекту і мислення на отримання вигід і благ або «для себе», або «для інших». Використання цієї моделі в [10] дозволило інтерпретувати множину N сумою підмножин N_{SMT} , N_{KND} , N_{BND} , N_{STP} , де N_{SMT} – підмножина розумних людей, які «... роблять добро для інших, водночас роблячи добро для себе (виграш-виграш)», N_{KND} – підмножина добрих людей, які «Роблять добро для інших, нехтуючи тим, щоб робити добро для себе (виграш-програш)», N_{BND} – підмножина злочинців, які «Роблять зло іншим, одночасно роблячи добро для себе» і N_{STP} – підмножина дурнів, які «... наносять збитки, не отримуючи вигоди. Блага знищуються, суспільство бідніше» [11].

Оскільки в роботі [9] проф. К. Чіполла запропонував оцінювати добробут суспільства не «через благополуччя окремої людини» (the welfare of the individual), а «... як алгебраїчну суму індивідуальних станів» (... as the algebraic sum of the individual conditions) [12], він прийшов до висновку, що в країнах з високим рівнем добробуту «...розумні люди спромоглися тримати тупих на прив'язі», створивши тим самим умови для позитивних змін в їх соціально-економічному розвитку. В країнах, в яких суспільство дозволяє проникати у владу «дурням» і «бандитам», внаслідок діяльності останніх спостерігаються стагнація і деградація економіки з негативними наслідками для добробуту і розвитку.

Таким чином, стан добробуту і розвитку суспільства визначається самим суспільством, оскільки прихід до влади «дурнів» і «бандитів» є наслідком того, що «розумні» і «добрі» не змогли організуватись, виробити і реалізувати раціональні рішення щодо формування влади без асоціальних «інтелектуалів».

Виходячи з того, що в низці досліджень [для прикладу, 11] доведено, що в інтелекті будь-якої людини є присутніми всі 4 складові розумності, доброти, схильності до злочинних дій і дурості, а інтелект окремишньої i -тої особистості визначається сумою цих складових $I_i = I_{ISMT} + I_{IKND} + I_{IBND} + I_{ISTP}$, то цілком припустимо в першому наближенні представити соціальний інтелект будь-якої спільноти людей множиною N як суму індивідуальних інтелектів $\sum N_i(I_i) = \sum N_1(I_{ISMT}) + \sum N_2(I_{IKND}) + \sum N_3(I_{IBND}) + \sum N_4(I_{ISTP})$, де N_1 , N_2 , N_3 і N_4 – кількість носіїв в множині N з відповідними домінантами в їх

інтелектуальних портретах розуму (*SMART*), доброти (*KIND*), зла (*BANDIT*) чи дурості (*STUPID*).

В цьому випадку умова В. Вернадського щодо забезпечення в будь-якій спільноті людей множиною N «диктатури Розуму» може бути сформульована як забезпечення в цій множині відношення між кількістю носіїв інтелектуальних домінант $N_1 > N_2 > N_3 > N_4$, забезпечення якого є пріоритетним обов'язком спільної інтелектуальної дії представників підмножин N_1 і N_2 проти намагань і прагнень N_3 і N_4 , як це і було обгрунтовано в [12].

Список використаних джерел:

1. Вернадский В. И. Биосфера и ноосфера / предисловие Р. К. Баландина. М. : Айрис-пресс, 2004. 576 с.

2. 18 цікавих фактів про Вернадського. *Факти про все на світі*. URL: <https://faktypro.com.ua/page/18-czikavikh-faktiv-pro-vernadskogo>

3. Kirdina-Chandler S., Sandstrom G. Institutional Matrices Theory as a Framework for both Western and Non-Western People to Understand the Global Village. "Non-Western Challenges to Western Social Theory" (RC16). *World Congress Of Sociology. International Sociological Association. July 11–17, 2010. Gothenburg, Sweden*. URL: <https://www.researchgate.net/publication/46446933>

4. Панасюк Р. В., Петренко В. П., Попова Х. О., Ясінська Й. Реінжиніринг менталітету людських ресурсів – обов'язкова складова процесу успішного управління змінами в соціально-економічних системах. *International Journal of Innovative Technologies in Economy*. June 2018. 5(17), Vol. 1. С. 60–68. DOI: https://doi.org/10.31435/rsglobal_ijite/01062018/5662

5. Dzvinchuk D. I., Petrenko V. P., Orliv M. S., Molodtsov O. V. Modelo tridimensional da matriz institucional como ferramenta metodoloxica para deseñar cambios institucionais. *Revista Galega de Economia*. 2020. Vol 29. No 1. Artigos, páxinas 1–15. DOI <https://doi.org/10.15304/rge.29.1.6236>

6. Каныгин Ю. М. Загадки интеллектуального бытия. Київ, 1977. 230 с.

7. Калініченко Л. Л. Фактори забезпечення інтегрального інтелекту колективу підприємств. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2012. № 3. С. 120–127.

8. Janssens M., Meslec N. and Leenders R. Th A. J. (2022). Collective intelligence in teams: Contextualizing collective intelligent behavior over time. *Frontiers in Psychology*. 13:989572. DOI: 10.3389/fpsyg.2022.989572

9. Cipolla, Carlo M. «The Basic Laws of Human Stupidity». *Whole Earth Review*, Spring 1987. pp. 2–7.

10. Куліковський Р. І., Петренко В. П., Хамчук Г. П. Інтелектокористування як головна умова раціонального використання ресурсів природи. *Державна політика щодо місцевого самоврядування: стан, проблеми та перспективи: збірник матеріалів 13-ї Всеукраїнської науково-практичної конференції*. Хмельницький : ХНТУ, 2022. С. 94–97.

11. Cipolla Temperament Test. *IDRlabs*. URL: <https://www.idrlabs.com/>

12. Dmytro Dzvinchuk, Victor Petrenko, Mariana Orliv, Andriy Mazak, Iryna Ozminska, “Progressive Capitalism” by J. Stiglitz: Rethinking the Priorities of Its Formation, *Journal of Business and Economic Development*. 2019. Vol. 4. No. 4. pp. 128–133. DOI: 10.11648/j.jbed.20190404.11

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-303-6-35>

Русенко Н. В.,

аспірант Навчально-наукового інституту управління, економіки та природокористування

Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського м. Київ, Україна

ХАРАКТЕРИСТИКА ОСНОВНИХ ЗАГРОЗ У ВНУТРІШНЬОПОЛІТИЧНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ

Наразі наше суспільство перебуває у надзвичайних умовах. Коли існують зовнішні загрози – внутрішні загрози займають другорядні позиції та відступають на задній план. Проте утримувати внутрішній фронт не менш важливо.

Без сумніву на сьогодні діяльність усіх державних органів має проводитися з урахуванням загальної геополітичної та внутрішньої державної обстановки. Крім того, ця діяльність має зосереджуватися виключно на аналітичному прогнозуванні, своєчасному виявленні та на попередженні і нейтралізації всіх зовнішніх і внутрішніх загроз.

Основні засади державної політики, що в своїй основі направлена на захист національних інтересів і гарантування захисту особи, суспільства і держави від зовнішніх і внутрішніх ризиків відповідно до Конституції України визначає саме Закон України «Про національну безпеку України» [1].

Існують різні варіанти щодо трактування поняття «загрози» та законодавець пропонує вживати термін у такому значенні як «загрози національній безпеці – це наявні та потенційно можливі явища